

Jak zbudować sobie gniazdko?

Autor scenariusza: Dariusz Anderwald

Podstawowe informacje

Początkowo ludzie nie budowali mieszkań, ponieważ żyli w wyjątkowo ciepłym, sprzyjającym klimacie w środkowej Afryce. Zanim zaczęli budować piękne chaty, warowne zamki i pałace, mieszkali na otwartej przestrzeni, przenosząc się z miejsca na miejsce w poszukiwaniu pokarmu. W ten sposób ludy praindoeuropejskie zasiedliły Europę i znaczną część Azji. Pierwszymi schronieniami były skalne wnęki i jaskinie, potem zaś proste konstrukcje, które chroniły przed deszczem, wiatrem i dzikimi zwierzętami, a mianowicie ziemianki i szałas. W miarę upływu czasu człowiek nauczył się budować większe domy. Używał do tego celu kości i skór upolowanych zwierząt. Wykonaną z dużych kości lub drewna konstrukcję ocieplał skórą, uszczelniał zaś trawą, błotem i kamieniami. W centrum takiej "chaty zawsze znajdowało się palenisko, a dym z ogniska wylatywał przez umieszczony nad nim otwór w "dachu". Przykładem tego typu budownictwa jest osada w Biskupinie.

Gniazda ptaków są wykonane z podobnych materiałów, jakie stosował pierwotny człowiek: drewna (gałęzi), ziemi, trawy. Do analizy porównawczej dla uczniów zostało wybranych pięć charakterystycznych gniazd gatunków ptaków drapieżnych, a mianowicie: bielika, rybołowa, kani czarnej, pustułka, puchacza.

Do gniazdowania każdego gatunku ptaka drapieżnego niezbędne są dwa czynniki: odpowiednie lęgowisko, w którym zostanie zbudowane gniazdo, oraz łowisko, gdzie ptaki będą zdobywały pokarm dla siebie i swojego potomstwa. Pewnych gatunków nie zadowala jednak każdy las. Bielik i rybołów do zbudowania gniazda wymagają odpowiednich drzew. Gniazda bielika osiągają tak potężne rozmiary (do 2 m średnicy i nawet 3-4 m wysokości, ważąc ponad tonę), że można je posadzić na bardzo nielicznych drzewach. Rybołów zaś buduje gniazdo na specyficznie ukształtowanym szczycie sosny; średnia wieku takich drzew w Polsce to 160 lat (!). W odpowiednim, starym lesie (w wieku powyżej 100 lat) tylko jedno na 1000 drzew jest odpowiednie do zasiedlenia. Mniejsze gatunki budują mniejsze gniazda, zatem wystarczają im mniej okazale drzewa. Puchacze w ogóle nie budują własnych gniazd, a jedynie zajmują gniazda innych drapieżników bądź dużych ptaków, np. bocianów czarnych. Pustułka znalazła odpowiednie warunki do gniazdowania nawet w najbliższym sąsiedztwie człowieka, składając swoje lęgi na konstrukcjach stworzonych przez niego, będących namiastką półek skalnych (kościół, kominy, słupy trakcji elektrycznej, wieże obserwacyjne eta).

Gniazda najrzadszych gatunków ptaków drapieżnych są objęte specjalną ochroną strefową zabezpieczającą drzewostan z gniazdem oraz cały teren zapewniający spokój w trakcie sezonu lęgowego (arkusz ucznia nr 2).

Poziom nauczania

szkoła podstawowa (IV-VIII).

Przedmioty

historia, przyroda, biologia, ekologiczna ścieżka edukacyjna.

Cele

Uczeń:

- zna zasady ochrony strefowej stanowisk lęgowych
- zna legendę o Lechu
- wie, z jakich elementów zbudowane jest ptasie gniazdo
- rozumie pojęcia: prehistoria, legenda, ochrona strefowa
- potrafi rozpoznać gniazda kilku ptaków drapieżnych
- potrafi wskazać wymagania gniazdowe wybranych gatunków ptaków drapieżnych
- rozwinie wyobraźnię przestrzenną i zdolności manualne.

Czas trwania zajęć

dwie jednostki lekcyjne.

Metody

zajęcia praktyczne - wykonanie makiet szałasów lub kurnej chaty, praca z mapą, praca z tekstem źródłowym, obserwacja (budowy ptasiego gniazda).

Środki dydaktyczne

Jak zbudować sobie gniazdko?

Autor scenariusza: Dariusz Anderwald

Słowa kluczowe

prehistoria

nauka zajmująca się badaniem dziejów w okresie od pojawienia się człowieka do chwili ukazania się pierwszych dokumentów pisanych,

legenda (podanie ludowe)

opowiadanie, które na początku przekazywane było ustnie, a dopiero z czasem zostało zapisane. Dotyczy wydarzeń historycznych. Oprócz elementów prawdziwych w opowieściach tych pojawia się dużo fantastyki i baśniowości

ochrona strefowa

zgodnie z Dziennikiem Ustaw z 1995 r., nr 13, poz. 61 specjalna ochrona stanowisk lęgowych najrzadszych gatunków zwierząt zabezpieczająca bezpośrednio ich lęgowiska i gwarantująca spokój w trakcie lęgów.

- atlas geograficzny Polski
- klej, nożyczki, twarda tekturka, stare koperty
- zeszlóroczne gniazdo kosa lub sroki
- duża ilość drobnych patyków, korzonki traw, siano, ścinki skór
- arkusze pracy nauczyciela i ucznia
- foliogramy załączone do pakietu edukacyjnego KOO
- rzutnik pisma.

Przygotowania wstępne

Należy dla każdego ucznia wykonać:

- kopie arkusza ucznia nr 1 i 2
- z arkusza nauczyciela nr 1 układankę
- kopię *Legendy o Lechu* ze scenariusza [Początki państwowości polskiej...](#)

Przebieg zajęć

I. Wprowadzenie

- Przed planowaną lekcją nauczyciel poleca kilku uczniom narysowanie jaskini i szałasów na dużym arkuszu papieru.
- Omówienie siedzib pierwotnych ludzi - jaskiń, szałasów i kurnych chat; wyglądu, użytych materiałów, panujących tam warunków. Wyjaśnienie terminów prehistoria, kurna chata, kurny, klepisko.
- Wykonanie przez uczniów z przyniesionych przez siebie materiałów prowizorycznych makiet szałasów bądź kurnej chaty.
- Prezentacja i omówienie wykonanych makiet. Zwrócenie uwagi na fakt, iż wielkim dokonaniem człowieka w historii było ujarzmienie ognia i przejście z koczowniczego do osiadłego trybu życia, kiedy to zaczęły powstawać bardziej skomplikowane siedziby.

II. Rozwinięcie

1. Przypomnienie początków państwa polskiego. Głośne odczytanie legendy o Lechu (arkusz nauczyciela nr 2 ze scenariusza [Początki państwowości polskiej, czyli o tym, jak dziewczynki goniły chłopców, a znalazły walecznych wojów](#)). Zwrócenie uwagi na konsekwencje napotkania orlego gniazda przez pradawnych Polan, którzy zachwyceni jego widokiem i majestatem postanowili w tym miejscu puszczy wybudować swoją osadę o początkowej nazwie "Gniazdo".
2. Praca z mapą. Prosimy uczniów o:

Jak zbudować sobie gniazdko?

Autor scenariusza: Dariusz Anderwald

- wskazanie na mapie Gniezna i kolejnych stolic Polski
  - odpowiedź na pytanie, jakie narody znane z legendy sąsiadują z Polakami?
  - wskazanie na mapie Czech, Białorusi i Ukrainy.
3. Analiza budowy ptasiego gniazda na przykładzie starego, ubiegłorocznego gniazda np. kosa lub sroki. Wyodrębnienie warstwy zewnętrznej (gałązki, patyki) i wewnętrznej wyściółki (żdźbła traw, korzonki, grudki ziemi) oraz innych elementów typu: średnica zewnętrzna, średnica wewnętrzna, wysokość. Odkrycie ogólnej analogii między budową gniazda ptaków a szałasem praludzi.
  4. Rozdanie uczniom pociętej układanki zawierającej rysunki gniazd następujących gatunków ptaków drapieżnych: bielika, rybołowa, kani czarnej, pustułka i puchacza (arkusz nauczyciela nr 1) oraz pociętych na zasadzie 5 pasków opisów gniazd (arkusz ucznia nr 1).
  5. Każdy uczeń wykonuje samodzielnie następujące czynności:
    - składa układankę rysunków gniazd
    - dopasowuje opisy gniazd do odpowiednich rysunków
    - wkleja do zeszytu odpowiednio złożone rysunki gniazd wraz z ich opisami.
  6. Omówienie rodzajów gniazd oraz zasad ochrony strefowej: zaprojektowanie przebiegu granic stref ochronnych na załączonej mapce (arkusz ucznia nr 2).
  7. Podsumowanie lekcji - prezentacja gniazd i miejsc gniazdowych wybranych gatunków ptaków drapieżnych, wykorzystując foliogramy z pakietu.

Poszerzenie tematu

Nauczyciel może zaproponować uczniom wycieczkę do pobliskiego lasu. Istnieje jednak niebezpieczeństwo znalezienia prawdziwego gniazda i rozbudzenia wśród dzieci niekorzystnej potrzeby poszukiwania czy penetracji gniazd ptaków drapieżnych, które podlegają ochronie. Zatem najlepiej, gdyby wyprawa do lasu skończyła się u zaprzyjaźnionego leśniczego, ornitologa z parku narodowego czy biologa z parku krajobrazowego, którzy dodatkowo wyjaśniliby potrzebę ochrony wszystkich ptaków drapieżnych oraz istotę ochrony strefowej gniazd najrzadszych gatunków.

Literatura dla uczniów

- Zawadzka D., Lontkowski J., *Ptaki drapieżne. Dlaczego chronimy? Ekologia. Oznaczenie*, Agencja Reklamowo-Wydawnicza A. Grzegorzczak, Warszawa 1996.
- Gotzman J., Jabłoński B., *Gniazda naszych ptaków*, PZWS, Warszawa 1972.
- Brewka B., Cenian Z., Kalisiński M., *Ochrona strefowa miejsc rozrodu ptaków drapieżnych*, Olsztyn 2001.

Wydawnictwo Komitetu Ochrony Orłów.